

Mitja BLAŽIČ

***Levica brez idej omogoča razmah neofašizmov:
intervju s psihoterapevtom Grahamom Barnesom¹***

*The left without ideas enables the swing of neofascisms:
interview with psychotherapist Graham Barnes¹*

Dr. Graham Barnes je psihoterapevt ameriškega rodu, ki ima privatno psihoterapevtsko prakso v Stocholmu. Je strokovnjak za družinsko terapijo, konverzijsko teorijo, klinično hipnozo, transakcijsko analizo in aplikacijo kibernetike drugega reda v psihoterapiji. Ob koncu šestdesetih let prejšnjega stoletja je med drugim v ZDA ustanovil Združenje za raso in ekonomsko enakost in bil do sredine sedemdesetih aktiven v gibanju za državljanske pravice temnopoltih. V poznih sedemdesetih je kot predavatelj psihoterapije začel delovati tudi na območju nekdanje Jugoslavije in vodil svoje študente pri ustanavljanju Šole za kibernetiko psihoterapije v Zagrebu. V osemdesetih je emigriral na Švedsko, kjer deluje kot predavatelj psihoterapije in psihoterapevt. Aktiven je tudi na področju promocije demokracije,

predvsem prispevajoč k organizacij in prostovoljnih združenj k spremembi javnih politik. Med njegovimi znanstvenimi dosežki velja izpostaviti preučevanje vprašanja, kako teoretsko naravnana psihoterapija proizvaja psihopatologijo, za kar je leta 2005 prejel prestižno mednarodno nagrado Erica Berneja, ki jo podeljuje Mednarodno združenje za transakcijsko analizo.

Kakšen je bil vaš prispevek pri gibanju za državljanske pravice temnopoltih v ZDA?

Aktivni smo bili predvsem na področju, ki ga je glavno gibanje prezrlo. To je bila takrat predvsem institucionalna segregacija. Po vseh ZDA so še vedno obstajale univerze in številne druge zasebne institucije, ki so bile rezervirane izključno za belopolte srednjega razreda. Med njimi so bile tudi cerkve, ki temnopoltih niso samo izključevale, ampak so tudi pridigale religijo izključevanja ter svoj rasizem utemeljevale v teologiji in bibličnih tekstih. Osredotočili smo se na religiozne, izobraževalne in druge organizacije, posebej zasebne, ter voditelje teh institucij pritegnili na seminarje in delavnice. Na iste delavnice smo povabili tudi temnopolte voditelje, pogosto iz istih skupnosti. Delali smo predvsem na predpostavki: osebno je družbeno, družbeno

¹ Intervju je izšel v 17. številki revije Narobe, spletna stran www.narobe.si

je osebno. Opremljeni smo bili z zelo dobro metodo razreševanja problemov, ki jo še vedno uporabljam, in ki temelji na kibernetičnem konceptu konverzacije ter na nenasilju. Gre za skupinsko terapijo, ki ljudi skozi vrsto korakov naredi visoko ustvarjalne.

Ste bili z delavnicami uspešni pri premagovanju rasizma?

Institucije so se spremenile. Začele so sprejemati temnopolte študente. Morda bi jih začele sprejemati tako ali tako, zaradi kulturnih, pravnih in političnih sprememb, a naj poudarim, delali smo z vodilnimi kadri ustanov iz več kot 40. od 50. držav ZDA. Spremembe smo spremljali, včasih smo institucije tudi nenapovedano obiskali, da bi preverili, kako napredujejo. Ja, bili smo zelo uspešni.

Izvolitev Obame je bila krona gibanja za državljanske pravice temnopoltnih v ZDA. Vas takrat že dolgo ni bilo več tam, saj ste domovino zapustili, ko je v osemdesetih prišel na oblast Ronald Reagan. Je bil vaš umik na Švedsko nekakšen poraz?

ZDA sem zapustil kot begunec. Osebno namreč zelo trdno verjamem v Deklaracijo o neodvisnosti in v Listino pravic ameriške ustave. In ko prva govori o tem, da ima vsakdo pravico do iskanja lastne sreče, druga pa o dobrobiti ljudi, to vključuje vsak del življenja, ki prinaša srečo, ne da bi jo jemali drugim. Ko je bil izvoljen Reagan, je postalo jasno, da ZDA niso naredile samo obrata, ki ga nismo poznali od izvolitve Roosevelta leta 1932, ampak se je zgodil radikalen obrat v desno, ki nas je privedel, kjer smo danes. Zato postajajo ZDA vse bolj neofašistična država. Na najbolj dramatičen način se to kaže v jeziku. Vsakič, ko si geji in lezbijke izborimo katero od pravic, desno politično krilo zamenja besedišče. Pred kratkim se je skupina desničarjev odločila, da bodo prenehali uporabljati besedo gej. Odločili so se, da ne bodo več govorili o gejih, ker to besedo uporabljamo geji. Oni pa, so rekli, morajo imeti besede, ki nas opisujejo: sodomija, sodomiti in antikristjani. Desničarji so vedno znali iznajti zelo učinkovit religiozen in teološki jezik. Tak, ki nagovarja predsodke ljudi. Jezik sovraštva in izključevanja, ki pa je vedno zavit v celofan nečesa, kar zveni lepo. Vse to je prišlo posebej do izraza z izvolitvijo Ronalda Reagana. Tudi v Clintonovih letih. Kot veste, je postal Ne sprašuj, ne povej! (Don't ask, dont tell!) vojaški slogan, posledice katerega dobro poznate. Ko je bil izvoljen Obama, so bili vsi polni upanja. Spomnim se misli, ki so me obhajale, ko sem ga poslušal po zmagi na strankarskem zborovanju v Iowi. Nikoli si ne bi mislil, da bom kdaj slišal govoriti predsedniškega kandidata tako, kot je on govoril tisto noč. Prav gotovo pa si nisem misli, da bom živel toliko časa, da bom lahko slišal temnopoltega predsedniškega kandidata govoriti tako, kot je on govoril tisto noč. In sem jokal. Zapustil sem svojo državo, ljubim svojo državo. Pri srcu mi je in skrbi me, kar se tam dogaja. Vendar sem vedel, da kot gej, v takratnem družbenem kontekstu, svoje sreče tam ne bom mogel zasledovati s svobodo, ki sem jo potreboval, da bi razvil svoje mišljenje, svoj intelekt, svoja čustva, svoj poklic. Ker sem hotel živeti, sem moral oditi.

Kateri znaki so vas spodbudili k odhodu? Rekli ste, da ste jasno videli, da bo Amerika postala to, kar je danes.

Leta 1932 je predsednik Franklin Delano Roosevelt začel postavljati temelje socialne demokracije v ZDA. Demokracije, ki bo dvignila ljudi iz revščine, ki bo vsem omogočila izobraževanje. Če Roosevelt ne bi bil izvoljen, bi ljudje, ki so odraščali, kjer sem odraščal jaz,

nikoli ne mogli obiskovati univerz. Tudi ta je bil produkt Rooseveltove socialno demokratske revolucije, ki je spremenila ekonomske razmere in politično sceno v državi ter dala ljudem upanje za drugačno prihodnost. Desnica je hotela te procese od vedno ustaviti in tudi danes hoče vrniti državo v čase pred letom 1932. Otroško delo je bilo, denimo, v 20. in 30 letih prejšnjega stoletja pri nas omejeno s posebno zakonodajo, danes si desnica v eni od zveznih držav prizadeva, da bi tovrstno restriktivno zakonodajo odstranili in da bi otroci spet lahko delali kot sužnji. Kar je torej Roosevelt vpeljal, poskušajo na vsak način uničiti. To je eden od znakov, ki sem jih videl. Po drugi strani pa je tu še problem idejne revščine levice. Levi politični pol ni imel nobene nove ideje od 70. let prejšnjega stoletja. Šele z Obamo so demokrati in levičarji ponudili nekaj novega. Kot da na levi ne bi hoteli razumeti, da svet poganjajo ideje. Ne karizma, ne vpliv, ne dogovori v ozadju, ampak ideje. Republikanci so imeli vedno na zalogi nove ideje. Njujorški senator Daniel Patrick Moynihan, predhodnik senatorke Hillary Clinton, je v knjigi *Miles to go* napovedal, da bodo republikanci postali stranka idej. Ne pravim, da gre za dobre ideje, a ideje to vendarle so. Ideje, ki sta jih prinašala Reagan in Thatcher, pa so bile ideje, ki so nas potegnile navzdol, kjer smo zdaj.

Zakaj ste uporabili besedo neofašizem?

Fašizem je nekoliko stereotipna beseda in jo je nevarno uporabljati. Neki ameriški pisatelj je zapisal, da bo fašizem v ZDA prišel pod znamko zastave, biblije in ustave. Pretvarjali se bodo, da delujejo v skladu z ustavo, citirali bodo biblijo in mahali z zastavami. Na odrih, kjer je govoril Reagan, kar ni bilo konca zastav. Bush mlajši je to idejo razvil do ekstrema. Zdaj lahko vidite, kako tudi Obamovi ljudje vedno poskrbijo, da ne zmanjka zastav. Obama najprej ni nosil pripone v obliki ameriške zastavice na suknjiču. Spomnite se, kako so ga desničarji zaradi tega napadali, češ da ni dovolj patriotski. Na koncu si je zastavico vendarle pripel. Tako lahko preprosta ideja zastave, če jo razviješ do skrajnosti, pripelje tako daleč, da se ji je moral prilagoditi tudi Obama. In njegova administracija je morala na podoben način prevzeti tudi nekatere politike Busheve administracije. Ko se je zgodil 11. september in je postalo jasno, da so ga zakrivilo muslimani, so desničarji dobili novi komunizem. Novo idejo, ki so ji lahko nasprotovali, in pri tem odstranjevali človekove pravice, državljske pravice, svoboščine ter skoraj uničili ustavo. Politika nacionalne varnosti ima v sebi vgrajene številne nedemokratske ideje. Ideje, ki jemljejo ljudem človekove pravice. Na to mislim, ko govorim o nevarnih znakih neofašizma.

V razpravi o Družinskem zakoniku je prišlo v Sloveniji do neposredne presaditve ameriških republikanskih idej v desni politični in civilno-družbeni prostor. Matevž Frangež, SD, je prizadevanja nasprotnikov takratne opozicije, da bi v zakonu ohranili sintagmo »namen zakonske zveze je v zasnovanju družine« komentiral z besedami: »Betoniranje namena zakonske zveze, ko se država postavi nad človeka, je svojevrsten derivat fašizma.« To je desnico razbesnelo. Zakaj se sramujejo fašizma, če črpajo iz njegovega bazena idej?

Če gre za neofašizem, gre za neofašizem. In če je rekel, da je primerjava s fašizmom mogoča, potem ima najbrž za to dobre razloge. Začnimo najprej z negiranjem človekovih pravic in državljskih pravic. Recimo, da poroko definiramo kot zvezo med moškim in žensko, ki bosta živel v nuklearni družini. In recimo, da je to tradicija, da je to način, kakor je zadeve uredila narava. Moj bog, od kod to prihaja? Nuklearna družina je moderna institucija, ki predstavlja konec in uničenje tradicionalne družine. Če bi se želeli sklicevati na tradicijo, potem je prava tradicionalna družina, razširjena družina. Družina je bila včasih skoraj manjša vas. In to ni bilo

vedno dobro. Nekoč družina ni bila samo zakonska zveza moškega in ženske z otrokom. Bratje in sestre so vzgajali eden drugega, starši so pogosto umirali mladi in potomci so preživeli, ker so živeli z dedki, babicami, s tetami, strici v razširjeni družini. Nuklearna družina, kot o njej danes govorijo oni, je čista abstrakcija. V resnici ne obstaja. Koliko družin je danes sestavljenih iz moških in žensk, ki so bili poročeni že prej in imajo tudi otroke iz prejšnjih zakonov. Včasih imate potomce iz treh, štirih, petih različnih zakonov. To gotovo ni samo družina moškega in ženske z otrokom, ampak gre za vrsto žensk in vrsto moških, ki imajo vrsto otrok. In potem pravijo: dva moška oz. dve ženski ne moreta ustvariti družine. Če jih vprašate, zakaj ne, skoraj ultimativno posežejo po religiji. Eden od velikih dosežkov razsvetljenstva je bila zahteva, da religija postane stvar zasebnosti. Religija je stvar zasebnega življenja. Za vaše osebno čaščenje, osebno zadovoljstvo, za vaš lasten ideal sreče. Ni pa religija za to, da bi ukazovala državi. Da bi oblikovala javne politike. Če to počne, je to zame prvi znak fašizma. Država ne sme biti pod nadzorom religije. Posameznik, kot državljan, tudi ne. Samo posameznik, zasebnik. In še to, če se sam želi podrediti kontroli religije. To je stvar njegove zasebne odločitve. Reči moramo torej, da so desničarji do določene mere neofašisti, saj želijo uvesti religiozne vrednote, želijo uvesti, kot oni pravijo, tradicijo, avtoriteto cerkve in religije. In pravijo, ker je bog tako zaukazal, moramo tako živeti vsi. Vse to seveda zavijejo v idejo naravnih zakonov. Zato moramo mi, geji in lezbijke, zavzeti stališče. Mi moramo prinesiti ideje, ki so boljše od njihovih idej.

Zdi se mi, da je kar nekaj podobnosti med gibanjem za državljanske pravice temnopoltih in gibanje za človekove pravice LGBT-oseb.

Imate prav. Gibanje za državljanske pravice temnopoltih, kot se je razvijalo v ZDA v 60. letih prejšnjega stoletja, ne bi bilo gibanje za državljanske pravice, kot ga poznamo danes, brez gejev in lezbijk v ozadju. Morali so biti v ozadju. Danes je jasno, da je bil idejni vodja pohoda na Washington, kjer je imel Martin Luther King Jr. znameniti govor »I have a dream«, gej, ki ni smel v ospredje. (Bayard Rustin, op. a.) Poglejte mene, moškega, geja. Dolgo sem živel v klozetu. Zaradi potrebe in nujnosti. To je bil eden od razlogov, da sem zapustil ZDA. Tam preprosto nisem mogel živeti povsem razkrito, s partnerjem, ki bi lahko šel z menoj na službene poti, kot je to počel v Evropi. V tistih časih je bilo v ZDA nemogoče živeti svobodno kot gej. V 60. letih sem se zato poročil. Z nekdanko ženo imava dva otroke. V gibanju za državljanske pravice temnopoltih sem našel način, da sem vseeno lahko delal za človekove in državljanske pravice. Z zatiranjem temnopoltih sem se poistovetil. V njihovem boju sem videl svoj boj. Vedno sem gledal na promocijo državljskih pravic za temnopolte, kot na promocijo državljskih pravic za istospolno usmerjene. Vedel sem, da je cilj isti, da so ideje iste, pozicije in argumenti isti. Njihova zmaga bo tudi nam prinesla pravice, svoboščine in srečo.

Zakaj se niste vpletli tudi v gibanje za pravice istospolno usmerjenih v ZDA. Konec 60. je namreč vrelo tudi med geji in lezbijkami.

Dokončno sem se avtiral šele sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Čeprav sem kot mladostnik že živel razkrito, sem se potem spet umaknil v klozet. Bil sem sredi ločitve in prizadeval sem si za skrbništvo svojih otrok. Če bi na sodišču izvedeli, da sem gej, ne bi imel pravice niti do obiska otrok, kaj šele do skrbništva. In če nisem hotel izgubiti otrok, sem moral poskrbeti za to. Ločitev me je tudi finančno zelo prizadela. Še leta sem moral odplačevati, hkrati pa sem se boril, da sem lahko preživljal otroka. Za aktivizem preprosto ni bilo časa, sem pa bil vpleten v ozadju. Vabili so me kot govornika na gejevske in lezbične prireditve. Bil sem zelo odprt glede

tega. Nisem sicer govoril kot gej, govoril pa sem. In tudi zabave je bilo kar nekaj (smeh).

Kako si razlagate strahove, ki so v ozadju nasprotovanja enakopravnosti temnopoltih ali istospolno usmerjenih? Kaj je po vašem jedro rasizma in homofobije?

Všeč mi je, da ste uporabili besedo strah. Ko sem v ZDA spremljal diskurz nasprotnikov enakopravnosti temnopoltih, sem belopolte velikokrat slišal reči: »Ali želite, da bi naša dekleta poročila enega od njih? Res mislite, da je dobro osvoboditi te črne moške, te živali?« Gre za strah belopoltih moških pred seksualno potenco temnopoltih moških. In strah belopoltih žensk pred posilstvom. To je bilo jedro njihove argumentacije, ki sem ga poslušal znova in znova.

Kakšen pa je argument proti pravicam gejev in lezbijk? V jedru gre spet za seks. Homofobija je v osnovi fobija. Torej gre za strah. Prvi strah, ki se skriva za homofobijo, je strah pred lastnim telesom. Heteroseksualni moški pogosto ponavljajo, da ne želijo biti v bližini gejev, ker se počutijo neprijetno. Razlog, zakaj povsem razkriti geji še do pred kratkim nismo smeli služiti v vojski je strah, da bo heteroseksualnim moškim, ki so v vojski ves čas fizično zelo blizu, nelagodno. Gre za strah pred lastnim telesom. Morda bo ob bližini geja začutil seksualno privlačnost, morda bo dobil erekcijo. Bojijo se lastnih teles, lasnih čustev. Menim, da je v temelju homofobije nekaj, kar se skoraj sliši že skoraj stereotipno: mnogi homofobi so v resnici geji v klozetu. Gotovo poznate ameriške primere vseh teh silnih moških. Kako so bili glasni s svojim sovraštvom in homofobijo, dokler jih niso zalotili z moškim.

Drugi strah je strah pred tujim. Pred nenavadnostjo drugega. Tu je nekdo, ki je čuden. On je drugi, on je tisto (it), on ni kot jaz. In tega se bojim. Ko sem se prvič soočal s transseksualnostjo, sem tudi osebno ozavestil ta strah pred čudnostjo. In kako sem se s tem soočil? Vsakič, ko sem začutil strah, sem se spoprijateljil s temi »čudnimi osebkami«. In sem spoznal, kako lepo je biti z ljudmi, ki so tako drugačni od mene.

Tretji strah pa je strah pred smrtjo. Strah, da bodo izvedeli, da sem gej. In če izvejo, potem ne bom mogel več nadaljevati življenja, ki sem ga bil vajen. Izgubil bom vse. Ne bom se mogel oklepati nobene gotovosti več. To bi me ubilo. In pogosto se mladi moški in ženske, celo otroci, res ubijejo, ker se ne morejo soočiti z dejstvom, da so geji ali lezbijke. Še en primer: kakšna je bila prva reakcija desničarjev na HIV/aids. Gre za gejevsko bolezen, so govorili, za bolezen, ki jih pobija. »To je božja kazen zanje.« Aids. Strah pred smrtjo. To je postalo tako živo, tako oprijemljivo, še posebej v prvih letih. Ljudje so takrat res množično umirali zaradi nove bolezni, ki je bila »gejevska bolezen«. Kuga, ki jo je nad geje poslal bog. Ali narava. Ti trije strahovi po mojem prepričanju konstituira to, čemur pravimo homofobija.